

Sosiologian tulevaisuus

Eeva Luhtakallio

Sosiologia-lehteä on julkaistu puoli vuosisataa. Virstanpylväs tarjoaa luonnollisesti erinomaisen tilaisuuden menneen pohtimiselle eri näkökulmista, mutta yhtä tärkeää on katsoa eteenpäin ja kysyä, millä ehdoin ja millaisessa maailmassa jatkamme kohti 100-vuotisjuhlia. Jotta näiden kysymysten pohtiminen ei typistyisi julkaisubisneksen näköalojen ruotimiseen, on syytä mahtipontisuuden uhallakin laajentaa keskustelua lehdestä ammattikunnan ja koko tieteenalan tulevaisuuteen.

Sosiologialle on ollut lajityypillistä olla kriisissä ja tuottaa keskuudessaan keskustelua siitä, mihin kriisi johtaa, ja onko koko tieteenala katoamassa tai kaatumassa omaan mahdottomuuteensa. Liz Stanley (2009), Edinburghin yliopiston sosiologian professori, paikantaa toistuvia keskusteluja sosiologian kriisistä ja sen epävarmasta tulevaisuudesta alkaen 1920- ja 30-luvuilla, kärjistytyn jälkeen 1960- ja 70-luvuilla ja edelleen 1980- ja 90-luvuilla – puhumattakaan nykypäivän kriisistä. Hänen mukaansa halki vuosikymmenten on ollut tavalla tai toisella kyse yhtäaikaisesti siitä, mitä sosiologia on (ja mitä se ei ole) ja siitä, keitä ovat sosiologit (ja ketkä eivät ole sosiologeja). Sosiologian monialaisuus ja tasaisesti nojatuoliherrojen ajoista lisääntynyt heterogeenisuus ovat siis olleet kriisin ytimessä vuosikymmenestä toiseen, ja toisinaan on päädytty päättelemään, että itse asiassa juuri kriisi on sosiologian tulevaisuus. Mutta sosiologian tuho pirstale pirstaleelta me-reen murenevana tornina ei ole Stanleyyn mielestä uskottava tulevaisuuskuva sen enempää historiassa käytyjen debattien kuin nykyhetkenkään läpi katsottuna. Atlantintoisella puolen muun muassa Andrew Abbott on esittänyt samantyyppisen päätelmän: sosiologiasta jatkuvasti, toisinaan kiihtyvästi, toisinaan hidastuvasti, irtaantuville erikoisaloille menetetään aina jotakin, mutta sosiologia on ja pysyy ja rikastuu moninaisuudestaan. Hyvä. Miltä tulevaisuus sitten mahtaa näyttää?

Sen maailman, jossa elämme ja sosiologiaa harjoitamme, näkökulmasta tulevaisuus ei näytä ainkaan kovin yksinkertaiselta, helposti ennustettavalta tai tasaiselta. Köyhyden, ilmastonmuutoksen ja muiden ympäristötuhojen ympärille kietoutuvien kehityskulkujen on jo pitkään ennustettu eskaloituessaan tuottavan huomattavia muutoksia nykyiseen maailmanjärjestykseen ja yhteiskuntiin sellaisina kuin ne nyt tunnemme. Muutokset eivät usein ole mukavia, ja nämä ovat erityisen epämurheellisia: uuden- ja vanhanmallisia konflikteja limittäin, hallitsemattomia muuttoliikkeitä, pakolaisvirtoja,

talousromahduksia, eriarvoisuuden kärjistymiä yhteiskuntien välillä ja sisällä. Siis paljon sellaista, jota näemme päivittäin niin ulkomaan uutisissa kuin kotinurkillakin, mutta entisestään intensivointuneena – ja paljon sellaista, jolle voidaan löytää joitakin rinnastuksia melko kaukaa maailman ja/tai ihmiskunnan historiasta, mutta jonka vertaa ei varsinaisesti koskaan ole koettu tällä ihmisväestön määrällä ja näillä materiaalisilla resursseilla.

Ihmisillä on tapana hymähdellä tuomiopäivän ennusteille, ja ilmastonmuutoksella on aivan erityisiä vaikeuksia tulla otetuksi todesta, huolimatta todistusaineiston kiistattomuudesta ja painavuudesta. Tieteentekijöinä sosiologit eivät kuitenkaan voi sivuuttaa näitä skenaarioita, joiden todennäköisyys toteutua on moneen kertaan osoitettu erittäin korkeaksi. Ilmastonmuutoksen aiheuttamien yhteiskunnallisten muutosten kohdalla kysymys ei ole, tuleeko sellaisia, vaan mitä ja missä määrin tulee, ja miten niiden kanssa toimitaan.

Mitä tämä sitten tarkasti ottaen tarkoittaa juuri sosiologian näkökulmasta? ”Elämme muutoksen määrittämässä ja siksi humanistisista ja yhteiskuntatieteistä riippuvaisessa maailmassa”, todetaan American Academy of Arts and Sciences’n *state-of-the-art*-raportissa vuodelta 2013. Tämä näkökulma on tällä erää harvoin päällimmäisenä kansallisissa strategiapapereissa tai politiikkojen huolipuheessa, mutta se ei poista vastuuta, jonka nykyinen muutosten maailma näille tieteenaloille asettaa. Sosiologiaan tarkentaen ei tarvitse kuvitella kovinkaan pitkälle esimerkiksi merenpinnan nousun aiheuttamia yhteiskunnallisia vaikutuksia, jotta voidaan nähdä, että haasteet ja vastuu ovat painavat. Millä konkreettisilla työkaluilla varustautuen olisimme tulevaisuuden suhteen tilanteen tasalla?

Vastausyritykseni pohjaa osin keskusteluihin, joita on käyty niin International Sociological Associationin (ISA) piirissä (Denis & Kalekin-Fishman 2009) kuin Yhdysvalloissa, esimerkiksi Contemporary

Sociology -lehdessä, sekä näiden joidenkin vuosi- en takaa olevien keskustelujen peilaamiseen nyky- tilanteeseen erityisesti Suomessa. Vastauksessa on kolme ulottuvuutta: tutkimusaineistojen ja -met- netelmien, yhteiskuntateorian sekä sosiologian poliittisuuden tulevaisuudet.

Teknologinen kehitys on aina vaikuttanut ja vai- kuttaa tutkimuksen tekemisen konkreettisiin ehtoihin – tulevaisuudessa ehkä tavoin, joita emme vielä pysty aivan kuvittelemaankaan. Li- säksi tutkimuksen tekemiseen vaikuttaa, tai ehkä ainakin pitäisi vaikuttaa se, että meillä on entistä enemmän kilpailijoita, useimmat markkinoiden maailmasta. Sosiologisen tutkimuksen vahvuus tällaisessa maailmassa on sen tiedonintressin epäkaupallisuus.

Tulevaisuus on kahdessa ääripäässä ja niiden yhdistämisessä. Yhtäältä on *big data*, se mää- rältään, ulottuvuuksiltaan ja päivittyvyydeltään lähes rajaton aineistomaailma, jonka erilaiset mobiili- ja verkkosovellukset ja teholtaan niin ikään lähes rajattomat tietokoneohjelmat ja -palvelimet mahdollistavat. Tämän ääripään ongelma on, että sosiologeilla ei oikein ole aina eväitä – tai rahal- lisia resursseja – sen hallitsemiseen ja hyödyntä- miseen. Mutta sovelluksia syntyy ja uutta opitaan – lienee kuitenkin selvää, että sulkemalla silmät tältä ulottuvuudelta jäämme pian jalkoihin.

Toinen ääripää on tavallaan vastakohta edelliselle: tutkimusote, jolla on tulevaisuudessa aivan eri- tyistä relevanssia, on etnografinen tutkimus. En tarkoita pelkästään perinteisintä antropologista havainnointityötä, vaan sitä nykyisellään hyvin monentyyppistä aineiston hankkimisen ja pro- sessorin kokonaisuutta, jota tavataan kutsua etnografiseksi. Sille on leimallista se, että kohde, josta aineisto kerätään, tulee tutkijalle hyvin sy- vällisesti tutuksi, oli kyseessä sitten havainnointi-, haastattelu-, valokuva- tai videoaineisto tai, kuten yhä useammin, kaikkien näiden yhdistelmä.

Siis makroakin makrompi ja mikroista mikroin. Kumpikaan ääripää ei päästä tutkijaa helpolla, mutta jos maailmasta halutaan nyt ja tulevaisuu- dessa saada relevanttia tietoa, joka pystyy kilpai- lemaan kaupallisen tiedontuotannon kanssa ja tuomaan keskusteluun uskottavia vaihtoehtoja, on sosiologien oltava entistä valmiimpia pistä- mään kädet saveen ja pitämään ne siellä. Monil- le tämä on itsestään selvästi tutkimustyön perus- ominaisuus. Näkisin kuitenkin, että tietynlainen akateeminen sitkeys ja itsepintaisuus tulevat en- tisestään korostumaan – eivät ehkä rahoitusha- kemuksissa, mutta tutkimustyössä, joka tuottaa tuloksinaan jotakin enemmän ja merkittävämpää kuin pakolliset raportoinnit ja oikein kalkyloidut julkaisupisteet.

Sitten teoriat. Sosiologiassa on eletty pitkään pienten teorioiden aikaa. Monet ovatkin alkaneet kaivata uutta suurta teoriaa, sellaista weberiläis- durkheimilais-marxilaista kuviota. Teoriat eivät synny pelkistä teorioista. Andrew Abbottia (2000) lainatakseni: suuri teoria syntyy vain aiempien teorioiden ja empiirisen maailman reflektoin- nin yhteisvaikutuksesta, jos on syntyäkseen. Se on myös riittävän yksinkertainen – eikä siis pyri- kään selittämään kaikkea mahdollista ja kaiken mahdollisen kaikkia mahdollisia variaatioita – ja se on mahdollisesti väärässä. Lynn Smith-Lovin (2000) kiteyttää hyvän teorian syntyedellytykset sanomalla, että mikään teoria ei ole lopullisesti ”totta” – silti pitäisi uskaltaa sanoa jotain, mo- kaamisen uhallakin. On siis uskallettava tehdä epävarmoja asioita ja ehkä jopa uskallettava mo- kata. Hyvä teoria ei voi myöskään suuntautua vain menneeseen tai nyt olevaan, vaan sen avulla pitää voida sanoa jotakin tulevaisuudesta.

Lopuksi politiikka. Jos sosiologia ottaa vastaan haasteen yhteiskunnallisen muutoksen ym- märtämisestä tulevaisuudessa, se ei voi väistää poliittista vastuutaan. Ensinnäkin esiin nousee kysymys sosiologiasta ja sen instituutioista itses-

tään: globaali ulottuvuus ja etenkin sosiologian “pohjoisuuden”, “valkoisuuden” ja anglo-amerikkalais-eurooppalaiskeskeisyyden ylittämisen välttämättömyys.

Toiseksi on sosiologian poliittisuus suhteessa maailmaan: en puhu tässä nyt julkisesta sosiologiasta enkä toimintatutkimuksesta, vaan kaiken sosiologisen tutkimuksen kytkeytymisestä maailmaan ja siinä käynnissä oleviin poliittisiin prosesseihin. Andrew Abbottin mukaan sosiologia on aina ollut ”saappaitaan myöden poliittista”. Sosiologialla on aina ollut vahva sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja asioiden parantamisen agenda, ja tämä piirre tulee entisestään korostumaan. Tästä asiasta pitäisi myös voida puhua – Suomessakin – ilman että kaikki 1970-luvun kokeneet putoavat tuoleiltaan. Poliittisuus ei tarkoita sitä, että tutkimustulosten ja väitteiden pitäisi olla jonkun tietyn poliittisen liikkeen hyödynnettävissä. Sen sijaan sen pitäisi tarkoittaa sitä, että tutkimustuloksia voi ja pitää politisoida: nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun, uskaltaa arvioida tulosten resonanssia ja vaikutuksia, seurauksia, polkuriippuvuuksia. Tämä ei tarkoita tieteellisen argumentaation uhraamista politiikan alttarille. Eikä se tarkoita sitä, että pitäisi tutkia ”poliittisesti relevantteja” aiheita – itse asiassa se tarkoittaa pikemminkin sitä, että pitää tehdä paljon perustutkimusta, esimerkiksi kiinnipitävistä siteistä, kuten Sosiologipäivien 2014 otsikko kannusti, ja tutkimusta tavallisista asioista ja ihmisistä. Tämän lisäksi voisimme nähdä vähän vaivaa, ettemme päätyisi tekemään tutkimuksia tästä yhteiskunnasta vain toisillemme.

Miten tämä sitten pitäisi tehdä? Näin ollaankin luontevasti kohdassa kaksi, **sosiologien** tulevaisuudessa. Hiukan tarkemmin kohdistuen mietin sitä, millainen on sosiologien tulevaisuus Suomessa.

Sosiologeilla on suomalaisessa yhteiskunnassa tunnetusti taakkanaan tietty “takana loistava

tulevaisuus” -syndrooma, joka tosin alkaa olla jo niin kaukana takana, että lastin voidaan tuntea kevenevän. Yhdessä mielessä se kevenee luopumalla ajatuksesta sosiologian suomalaisuudesta – etnisessä, jos kohta ei niinkään kansallisessa mielessä. Sellainen etninen kuppikuntaisuus, jonka piirissä askarrellaan jollekin yhdistykselle jonkun maalaista presidenttiä, ei taida olla tulevaisuuden sosiologien *to do* -listan kärjessä. Sen sijaan pienelle sosiologiyhteisölle, jolla on kiistämättä yhtenä erityistehtävänä tämän pienen yhteiskunnan ja kieliyhteisön tunteminen ja ymmärtäminen, on ensisijaisen tärkeää pystyä ratkaisemaan keskuudessaan kysymykset globaalin tilanteen aiheuttamista muutoksista: miten me esimerkiksi osaltamme varmistamme, että sosiologia Suomessa ei sulje ulkopuolelleen ei-natiiveja, ei-suomenkielisiä toimijoita. Tekemistä riittää, kun lisäksi muistetaan se, että – vain yhden tekijän mainitakseni – sukupuoli on sosiologiprofession sisällä edelleen vahvasti toimijoita eriarvoistava seikka sekä se, että eriarvoisuuksilla on taipumus kasautua ja linkittyä toisiin eriarvoisuuksiin.

Mutta tekemistä on profession ulkopuolellakin, sillä näyttää siltä, että maailma alkaa vähitellen kyllästyä taloustieteilijöihin siinä missä cooleihin yritysjohtajiin, ehkä ennen pitkää Suomessakin. Meidän tulisi olla valmiina siihen, että vuoro vaihtuu. Seuraavaksi eteen tuleva kohtalonkysymys on, osaammeko etsiä vastauksia yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin kysymyksiin, ja osaammeko kommunikoida niitä eteenpäin sinne, missä vastauksia kaivataan.

Maailma – ja Suomi – on erilainen kuin silloin, kun hyvinvointivaltiota rakennettiin komitealaitoksen ja sosiologien ohjeiden voimin. Nykyään kilpailu äänestä julkisuudessa, erityisesti asiantuntijaäänestä, jota kuullaan, on kovaa. Pärjätäksemme meidän täytyy tehdä jotkut asiat eri tavalla ja paremmin kuin journalistit – ja jotkut asiat, ehkä enenevässä määrin, journalistien kanssa.

Mitä vähemmän tätä pelätään ja mitä enemmän tehdään, sitä vähemmän joudumme ”tanssimaan toimittajien pillin mukaan”. Sosiologian paluu yhteiskunnallisen keskustelun keskiöön riippuu paljon meistä itsestämme, mutta katson, että meillä on velvollisuus yrittää: sosiologeilla on osaamisen ja tietämisen vastuu. Ei pisteiden ja julkaisukerointen, vaan ihmisten ja yhteiskunnan vuoksi.

Tästä päästäänkin tämän puheenvuoron kolmanteen ja viimeiseen kohtaan, **Sosiologia-lehden** tulevaisuuteen. Voisin esitellä julkaisufoorumia, sitaatti-indeksejä ja ARTIVA-hanketta, mutta jätän sen toisiin teksteihin. Nämä sinänsä olennaiset hankkeet, joiden kanssa on pysyttävä tilanteen tasalla, eivät voi olla lehden tekemisen – tai tieteen tekemisen – keskiössä. Sen sijaan Sosiologia-lehden tekemisen keskiössä pitää olla samat kysymykset, jotka ovat tieteenalankin keskiössä. Siksi Sosiologia-lehden keskeisin tehtävä on olla yksi kanava kaiken yllä kuvaamani tekemiseen. Vastatakseen osaltaan tulevaisuuden haasteisiin myös Sosiologia-lehden on oltava monipuolisemmin ”maailmassa”, ei pelkästään tarjota sosiologien keskinäistä keskustelufoorumia.

50-vuotias lehti on saavutus, jota pitää vaalia – ja sitä vaalitaan parhaiten niin, että pidetään huolta siitä, että se on ajassa mukana, pikavirtausten perässä kuitenkin säntäilemättä. Meillä on lähitulevaisuudessa ratkaistavinamme monia vähintään keskikokoisia kysymyksiä myös lehden suhteen.

Miten Sosiologia-lehti voisi olla olematta etnosentrinen? Miten sisällyttää enemmän kuin sulkea ulos – samalla pitäen kiinni siitä, että on merkityksellistä säilyttää myös yksi suomenkielinen kanava sosiologiselle keskustelulle? Suomi ei ole yksi, suomalainen sosiologia ei ole yksi – ja mitä kaikkea sitten tarkoittaakaan tässä yhteydessä suomalainen, nyt ja tulevaisuudessa? Näillä asioilla on paljon konkreettisia implikaatioita.

Lähitulevaisuudessa meidän täytyy myös miettiä kantaamme muun muassa *open accessiin* ja digitaalisen julkaisemisen periaatteisiin.

Sosiologia-lehden ja sosiologian tulevaisuus on kiinni sosiologeista. Se on aivan liian tärkeä asia kuitattavaksi yhden päätoimittajan puheenvuorolla. Niinpä esitänkin lopuksi haasteen: kirjoittakaa te, mitä on hyvä sosiologia, mitä siltä edellytetään ja mitä se voisi saavuttaa – Suomessa tai laajemmin – tulevaisuudessa, vaikkapa seuraavien 50 vuoden aikana. Mitä on tehtävä jotta sosiologia pysyy elävänä, säilyttää tai löytää uudelleen yhteiskunnallisen kaikupohjansa sekä palvelee maailmaa parhaalla mahdollisella tavalla? Olisi hienoa julkaista ensi vuonna jokaisessa numerossa ainakin yksi tällainen kirjoitus: olkoon tämä vuosi juhlavuosi, ensi vuonna käärimme hihat ja suuntaamme tulevaisuuteen.

Kirjallisuus

- ABBOTT, ANDREW. 2000. "Reflections on the Future of Sociology." *Contemporary Sociology* 29: 2, 296–300.
- AMERICAN ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES. 2013. *The Heart of the Matter. The Humanities and Social Sciences for a Vibrant, Competitive, and Secure Nation*. http://www.humanitiescommission.org/_pdf/hss_report.pdf
- DENIS, ANN & DEVORAH KALEKIN-FISHMAN. 2009. *The ISA Handbook in Contemporary Sociology*. SAGE.
- SMITH-LOVIN, LYNN. 2000. "Simplicity, Uncertainty, and the Power of Generative Theories." *Contemporary Sociology* 29:2, 300–306.
- STANLEY, LIZ. 2009. "The future for sociology (and the tower will not fall)." *Edinburgh Working Papers in Sociology* No. 34, University of Edinburgh.